

Кицак Г. В.,

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

ПРЕЦЕДЕНТНІ ОДИНИЦІ В ТЕКСТАХ АКАДЕМІЧНОГО ЖАНРУ (на матеріалі німецької мови)

Розвідка присвячена лінгвістичному аналізу функціонування прецедентних субтекстів в німецьких творах академічного жанру. Прецедентні одиниці, котрі формують прецедентний субтекст у межах політекстуального трактування системності наукового тексту, досліджуються у семантико-структурному аспекті.

Ключові слова: прецедентність, прецедентний текст, прецедентна одиниця, науковий текст, прецедентний субтекст, семантичний аналіз, структурний аналіз.

Разведка посвящена лингвистическому анализу функционирования прецедентных субтекстов в немецких произведениях академического жанра. Прецедентные единицы, которые формируют прецедентный субтекст при политекстуальной трактовке системности научного текста, исследуются в семантико-структурном аспекте.

Ключевые слова: прецедентность, прецедентный текст, прецедентная единица, научный текст, прецедентный субтекст, семантический анализ, структурный анализ.

The exploration is devoted to the linguistic analysis of the functioning of precedent subtexts in the German compositions of academic genre. Precedent units, which form the precedent subtext within polytextual interpretation of systematic approach to scientific text, are studied in semantic and structural aspects.

Keywords: precedence, precedent text, precedent unit, scientific text, precedent subtext, semantic analysis, structural analysis.

Феномен прецедентності є інтегрованим об'єктом дослідження цілого спектру наук, таких як літературознавство, лінгвістика, культурологія, когнітологія, філософія, герменевтика тощо. Зацікавленість науковців пояснюється унікальною здатністю прецедентів до генерування, акумулювання та трансляції культурної інформації у свідомості та ментальному світі адресата. Вивчення даного феномену проводилось головним чином на матеріалі художніх та публіцистичних текстів, **актуальність** даного дослідження зумовлена необхідністю проаналізувати особливості функціонування прецедентних одиниць в наукових текстах. **Метою** є лінгвістичний аналіз прецедентного субтексту в політекстуальному аспекті. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань:** дослідити становлення та розвиток явища прецедентності; окреслити характерні риси прецедентних одиниць; виокремити та проаналізувати семантичні та структурні прикмети прецедентних субтекстів у німецьких творах академічного жанру; прослідкувати особливості їх функціонування.

Об'єктом дослідження слід вважати прецедентні одиниці в німецьких текстах академічного жанру. **Предметом дослідження** є встановлення лінгвістичних параметрів прецедентного субтексту. **Матеріалом дослідження** нами було обрано німецькі дисертаційні дослідження.

Вперше в лінгвістиці явище прецедентності, зокрема прецедентні тексти, ввійшло в коло інтересів Ю. М. Караулова, котрий визначив їх як "тексти, вагомі для тієї чи іншої особистості в пізнавальному та емоційному відношенні, котрі мають надособистісний характер, тобто добре відомі й широкому оточенню даної особистості, включаючи її попередників та сучасників, й нарешті такі, звернення до яких неодноразово поновлюється в дискурсі даної мовної особистості" [3, с. 216]. Згодом межі прецедентності були розширені, окрім прецедентних текстів, виокремили прецедентні висловлювання, прецедентні імена та прецедентну ситуацію [8, с. 30]. Характерною особливістю прецедентних одиниць слід вважати їх адресованість носієві певного рівня культури, котрий здатний інтерпретувати глибинний зміст тексту, водночас поверхневий зміст є доступним кожному реципієнтові [5, с. 337]. Зважаючи на акцент та ракурс дослідження, існують численні спроби класифікації прецедентних текстів. В *культурно-семіотичному* плані до прецедентних текстів належать цитати, імена персонажів, назви творів, культурні феномени невербальної природи [3, с. 216], міфологеми, приказки, афоризми, ситуації, тривіальні істини [2, с. 35]; в *гносеологічному* плані – соціальні, колективні, індивідуальні прецедентні висловлювання [11, с. 8], в *соціальному* аспекті – соціумно-прецедентні, національно-прецедентні та універсально-прецедентні текстові структури [4, с. 96], в *кількісному* відношенні – індивідуальні, мікрогрупові, макрогрупові, національні та загальнолюдські [9, с. 7].

За своєю онтологічною суттю прецедентні феномени є реалізацією категорії інтертекстуальності, що базується на принципі текстової діалогічності. В свою чергу прецедентний феномен є підґрунтям для формування концепту, оскільки існує явище дійсності, яке оцінюється носіями мови [6, с. 34], в цьому випадку прецедентний текст – це "стереотипний образно-асоціативний комплекс" [7, с. 30]. Прецедентність не слід ототожнювати з інтертекстуальністю, оскільки прецедентність відзначається когнітивним характером міжтекстової взаємодії.

Завдяки інтеграції положень теорії інтертекстуальності, когнітивної лінгвістики та теорії тексту прецедентні одиниці були підрозділені на конкретні вербальні тексти в синхронії та діахронії, конкретні позамовні тексти, соціоісторичні та культурні феномени, кодові системи [10, с. 85]. Проте як вже нами було зазначено вище, наукові тексти рідко потрапляли в фокус дослідження з огляду на структурно-семантичну прецедентність та принцип їх актуалізації з іншими науковими текстами в інтертекстуальних відносинах. Ми вважаємо це неприпустимим упущенням, оскільки науковий текст покликаний віддзеркалювати наукове знання та бути своєрідною зв'язковою ланкою між старим та новим науковим знанням; між дисциплінами в цілому, оскільки сьогодні яскравою візиткою будь-якої галузі наук слід назвати інтеграцію та синтез результатів з інших суміжних та несуміжних галузей та міжнауковим знанням різних народів, що зумовлено тенденцією глобалізації.

Лінгвістичний аналіз прецедентних текстів спрямований на фіксацію вербальних засобів вираження прецедентних феноменів, дослідження особливостей їх функціонування, їх структурне та семантичне вивчення, встановлення їх зв'язків з іншими текстами.

Науковий текст стає прецедентним у тому випадку, коли з'являється велика кількість його версій та інтертекстуальні посилання в текстах інших стилів, оскільки тоді він набирає лінгвокультурної значущості. Це дає можливість автору наукового тексту апелювати до універсальних культурних кодів, спонукати до інтерпретацій та встановлювати асоціації. Автоматично цей асоціативний діалог передбачає володіння адресатом арсеналом необхідних наукових знань, щоб належним чином сприйняти та оцінити імпліцитний інформаційний зміст тексту, інакше зміст може бути викривленим чи взагалі незрозумілим.

Прецедентні одиниці в текстах академічного жанру розглядаються нами як форма реалізації прецедентного субтексту у межах політекстуального трактування системності наукового тексту. "Прецедентний субтекст – це субструктура наукового тексту, що являє собою сукупність об'єднаних авторським задумом прецедентів, виражених мовленнєвими знаками імпліцитної інформації, котрі вказують на релевантні для суб'єкта пізнавальної діяльності кванти старого знання" [1, с. 234], тобто ми ототожнюємо прецедентні тексти з прецедентним субтекстом.

Значущим для прецедентних субтекстів є їхня семантична ємність при мінімальній формальній місткості [2, с. 33], тобто вони характеризуються компресивністю, автосемантичністю та ітеративністю. Прецедентний субтекст репрезентує старе, уже відоме знання, в його онтологічному та методологічному наповненні. Онтологічний зміст маніфестується прецедентними одиницями, котрі покликані відображати об'єкт пізнання:

Des Weiteren wurden bei Patienten mit kongenitalem Glaukom und *Rieger-Anomalie* chromosomale Veränderungen des Chromosom 6q25 identifiziert (...) [Muck, S. 5].

Die Methoden stammen aus der ophthalmologischen Diagnostik und umfassen die *Druckmessungen nach Schiötz, Goldmann und Mackey-Marg*. [Krug, S. 7].

Vielversprechende Ansätze sind zum Beispiel der beschriebene Tono-Pen, kontaktlose "pulsair" Verfahren, das *Kontaktglastonometer von Kanngießer* (1996), (...) [Krug, S. 48].

Методологічний зміст старого знання знаходить своє відображення при вказівці на форми знання (1), теоретичні засоби пізнання (2) та інструменти емпіричного пізнання (3):

(1) Es wurde von Goldmann (1955) entwickelt, indem er das *Webersche Prinzip* (1877) der Applanationstonometrie an konstanten Flächen mit dem Bildteilungsprinzip vereinte [Krug, S. 17].

Das Prinzip der Applanationstonometrie basiert auf dem *Imbert-Fick'schen Gesetz*, (...) [Krug, S. 19].

(2) *Coserius Untersuchungsgegenstand* ist dabei die Primärsprache [Schwaika, S. 22].

(3) Die *Felder von Weisgerber* zerfallen in diejenigen mit einem einfachen Aufbau (Verwandtschaftsbezeichnungen) und in die mehrschichtigen Felder (Erscheinungen der Natur, zu welchen unbelebte Natur, Tier- und Pflanzenwelt, usw. gehört) [Schwaika, S. 13].

Орієнтація на старе знання за допомогою прецедентних субтекстів у творах академічного жанру дає можливість стисло відтворити науковий досвід та здобутки, актуалізуючи фонд знань адресата. Маркерами імпліцитного змісту прецедентного субтексту слугують іменники із загальнонауковою семантикою та антропонім. В результаті ми спостерігаємо процес номінації квантів знання, коли антропонім символізує складову чи ступінь наукового пошуку, вбираючи в себе семантику прототексту.

У структурному плані у прецедентного субтексту нижньою межею визначаємо однокомпонентне утворення (1), а верхньою – словосполучення (2).

(1) Beispiele für contiguous-gene-syndromes sind das *Williams-Beuren-Syndrom* bei Deletion del (7) (q11.23q11.23), das *Langer-Giedion-Syndrom* bei Deletion del (8) (q24.1q24.1) oder das *Miller-Dieker-Syndrom* bei Deletion del (17) (p13.3) [Muck, S. 4].

(2) Weisgerber integrierte die *Wortfeldtheorie von Trier* in die *Humboldtschen Prinzipien*, (...) [Schwaika, S. 12].

Прецедентні субтексти зі структурою словосполучення презентуються наступними моделями:

S + S

Die Anfänge gehen auf *Nepomuk Nussbaum* (1853) zurück, der die ersten Prothesen aus dem alloplastischen Material Quarz entwickelte [Muck, S. 3].

S + S + S

So konnten beispielsweise das für die *Muskeldystrophie Typ Duchenne* verantwortliche Dystrophin-Gen (Kunkel, 1986; Koenig *et al.*, 1987), das WASP-Gen als verantwortliches Gen für das Wiskott-Aldrich-Syndrom (Derry *et al.*, 1994) und das CFTR-Gen identifiziert werden, für das eine Reihe von Mutationen bekannt sind, die zur Ausbildung der zystischen Fibrose beitragen [Muck, S. 2-3].

S + P + S

Die Druckmessung mit dem Tono-Pen erfolgt in Anlehnung an *das Prinzip von Mackey und Marg*, (...) [Krug, S. 22].

S + A (-isch)

Sie besteht aus einem gallertartigen und wasserreichen Parenchymgewebe, welches von zwei *Membranen*, der *Descemet'schen* nach innen und der *Bowman'schen* nach außen, begrenzt wird [Krug, S. 19].

Як ми змогли прослідкувати, в німецьких прецедентних субтекстах поняття належності виражається складним іменником, родовим відмінком іменника або словосполученням з прийменником *von*, прикметником на *-isch* з присвійним значенням в комбінації з іменником. Слід наголосити на тому, що прикметники на *-isch* з присвійним значенням рідко використовуються у інших функціональних стилях, оскільки мають офіційний відтінок. Проте у наукових текстах спостерігається активне використання цієї мовної одиниці, що пояснюється ототожненням у свідомості людини прізвища дослідника з результатом його наукових пошуків чи висунутих ним ідей або гіпотез.

Для прецедентних субтекстів характерною є редукція, коли старе знання подається у стислій формі, оскільки є зрозумілим, відсилання до нього має прагматичні цілі. Прецедентні субтексти творів академічного жанру мають функціонально-стилістичне забарвлення, їх слід розглядати як різновид загальнокультурного феномену прецедентності. Генератором прецедентності справедливо слід визнати розвиток науки. Антропоніми співвідносяться з квантами наукового знання та розчиняються в них.

Перспективним, на наш погляд, видається подальше дослідження прецедентних субтекстів у німецьких творах інших жанрів та функціональних стилів, що уможливить окреслення тенденцій функціонування прецедентних субтекстів в політекстуальному аспекті у німецькій мові.

Література:

1. Баженова Е. А. Научный текст как система субтекстов : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01 "Русский язык" / Баженова Елена Александровна. – Екатеринбург, 2001. – 366 с.
2. Баженова Е. А. Прецедентные единицы в научном тексте / Е. А. Баженова // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. – 2010. – № 3. – С.32-36.
3. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов; [отв. ред. Д. Н. Шмелёв]. – М. : Наука, 1987. – 262 с.
4. Красных В. В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? / В. В. Красных. – М. : Изд-во МГУ, 1998. – 320 с.
5. Матвеева Т. В. Полный словарь лингвистических терминов / Т. В. Матвеева. – Ростов н/Д. : Феникс, 2010. – 562 с. – (Словари).
6. Слышкин Г. Г. От текста к символу : Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. – М. : Akademia, 2000. – 125 с.
7. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в языковой картине мира / В. Н. Телия // Человеческий фактор в языке: Языковые механизмы экспрессивности. – М., 1988. – С. 173-203.
8. Трофимова О. В. Публицистический текст. Лингвистический анализ: учебное пособие / О. В. Трофимова, Н. В. Кузнецова. – М. : Флинта : Наука, 2010. – 304 с.
9. Чорновол-Ткаченко Р. С. Прецедентний текст як основа лінгвостилістичної реалізації категорії інтертекстуальності (на матеріалі казок Льюїса Керолла) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолол. наук: спец. 10.02.04. "Германські мови" / Р. С. Чорновол-Ткаченко. – Харків, 2007. – 20 с.
10. Чорновол-Ткаченко Р. С. Теорія інтертекстуальності: цілі, завдання, методи / Р. С. Чорновол-Ткаченко // Вісник СумДУ. – 2006. – № 11(95). – Т. 2. – С. 82-87.
11. Шабес В. Я. События и текст / В. Я. Шабес. – М. : Высшая школа, 1989. – 250 с.

Ілюстровані джерела:

12. Krug A. Entwicklung eines Gerätes zur Druckmessung an der Aachener Keratoprothese : Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Medizin / Krug Alexander. – Aachen, 2002. – 67 S.
13. Muck S. Molekularzytogenetische Charakterisierung einer interstitiellen Deletion 4q bei einem Patienten mit Verdacht auf Rieger-Syndrom: Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades Doktor der Medizin / Muck Stephan. – Halle-Wittenberg, 2008. – 80 S.
14. Schwaika O. Wordfeldkonzeption: Darstellung und Kritik am Beispiel deutscher Verben der Geldbeziehungen : Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Philosophie / Oksana Schwaika. – Bielefeld, 2002. – 225 S.